

Grondpolitiek is een zaak die overal ter wereld een centraal thema is in het gebruik van macht. Het is van belang dat Colombijn heeft uitgezocht hoe in een middelgrote stad in Indonesië grond wordt gebruikt en van gebruiker verandert. Zijn theoretisch kader geeft zijn dissertatie extra gewicht, maar had veel concieser gekund. Zijn observaties tijdens zijn veldwerk gedaan, zijn de rugengraat van het boek.

Tessel Pollmann

J. P. Verkaik, *Voor de jeugd van tegenwoordig. Kinderbescherming en jeugdhulpverlening door Pro Juventute in Amsterdam 1896-1994* (Utrecht: Uitgeverij SWP, 1996, 191 blz., f49,-, ISBN 90 6665 194 6).

In 1901, ten tijde van het kabinet Pierson, werden de door Cort van der Linden voorgestelde kinderwetten aangenomen. Hierdoor verdween gevangenisstraf voor veroordeelde criminele kinderen onder de zestien jaar. Voortaan konden deze delinquenten naar een rijksopvoedingsgesticht gestuurd worden. Verder kregen rechters grotere beslissingsbevoegdheid ten aanzien van kinderen tot 18 jaar. Tevens verdween het vóór die tijd gebruikte criterium waarmee schuld of onschuld werd vastgesteld: had de jonge betrokkene al dan niet met 'oordeel des ondersheids' gehandeld, ofwel realiseerde de voorgeleide zich wat hij of zij had gedaan?

Deze wetwijzigingen waren mede te danken aan de inspanningen van de in 1896 opgerichte vereniging Pro Juventute. In eerste instantie wilde de vereniging de wetgever een voorbeeld stellen voor een andere omgangswijze met criminele jeugd. Zo moest men zich, volgens de oprichter van Pro Juventute, prof. mr. G. A. van Hamel, meer verdiepen in de achtergronden van de dader in plaats van in de daad op zich. Dit inzicht stond niet helemaal op zichzelf. Rond de eeuwwisseling was het motto van velen die zich de sociale kwesties aantrokken: 'voorkomen is beter dan genezen'. Pro Juventute sprong op deze rijdende trein en behaalde met de doorvoering van de kinderwetten een grote triomf.

Honderd jaar later beschrijft Jan-Paul Verkaik in chronologische volgorde de geschiedenis van de vereniging Pro Juventute. Hij heeft ervoor gekozen, verschillende geschiedenissen en benaderingswijzen door elkaar te gebruiken. Zo beschrijft Verkaik de historie van verschillende sectoren van jeugdbescherming en jeugdhulpverlening én de organisatiegeschiedenis van Pro Juventute in zijn geheel. Tevens gebruikt hij zowel een juridisch-politieke, een historisch-pedagogische, een sociologische als een algemeen historische invalshoek. Om orde in de chaos te scheppen, voorziet Verkaik het boek van vele samenvattingen en conclusies, een epi-loog, annotaties, een bibliografisch overzicht, een bronnenoverzicht, een begrippenlijst, twee bijlagen en een register. Allemaal zeer verantwoord en handig voor degenen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van kindbescherming en/of jeugdhulpverlening. Deze uitgebreide ordening en de verontschuldigde waarschuwing van Karl-Ernst H. Hesse op bladzijde 9: 'Deze geschiedenis is wat lastig te lezen, maar aan de andere kant wordt zij ook spannend', zijn mijns inziens iets te paniekerig. Hoewel het boek inderdaad hinkt op meer dan twee benen, vond ik het toch vrij makkelijk leesbaar en bovendien sloot de meerduidige aanpak van het geschrevene prachtig aan bij de versnipperde beleidsvoering van Pro Juventute na 1956.

In 1956 vonden de reorganisaties van de kindbescherming doorgang, waardoor de overheid nogal wat taken naar zich toe trok die voorheen door particulieren werden vervuld. Gevangen in het net van subsidies en daardoor gebonden aan overheidsbeslissingen moest Pro Juventute zich bezinnen op de taakhoud van de vereniging; geen eenvoudige taak, gezien alle maatschappelijke veranderingen toentertijd. De jeugd zelf werd langzaam maar zeker serieuzer

genomen. In die lijn kozen vrijwillige jeugdhulpverleners van het adviesbureau van Pro Juventute vanaf de jaren zestig voor een nieuwe benaderingswijze van de jongeren, waarbij gedacht werd vanuit het kind in plaats van de ouders. Dat blijkt uit het volgende voorbeeld: 'Naar het verleden kijken ze zelden, en je mag blij zijn als ze naar de toekomst willen kijken. Ga met een meisje dat overweegt morgen weg te lopen, of een jongen die 'high' op het bureau komt, vooral niet zitten 'zaniken' over het verleden. Het spreekt ze niet aan. Ze zitten met een actueel conflict waar ze meestal een concreet antwoord op willen hebben'.

Met een dergelijke insteek stonden de vrijwilligers lijnrecht tegenover de professionele 'rest' van Pro Juventute die samenwerkte met de zogenaamd autoritaire, justitiële kinderbescherming. Door deze discrepantie ontstonden vele problemen, waarmee Pro Juventute jaren geworsteld heeft. Volgens Verkaik is het hoogst haalbare voor een instelling als Pro Juventute 'een organisatie en een methodiek die zo goed mogelijk passen bij de vraag om hulp binnen de marges die door de randvoorwaarden van de eigen tijd gevormd worden. Deze vraag om hulp wordt gesteld door individuele jongeren en ouders, maar ook vanuit de maatschappij'. De Stichting interculturele jeugdzorg Amsterdam, waar Pro Juventute na de fusie van 1 juli 1994 deel van werd, was volgens Verkaik hierop het antwoord.

Ellen van den Heiligenberg

P. Dorleijn, *Van gaand en staand want. De zeilvisserij voor en na de afsluiting van de Zuiderzee*, V, *Vollenhove en De Lemmer* (Publikaties van het Sociaal historisch centrum voor Flevoland LVIII; Franeker Van Wijnen, 1996, 348 blz., f79,50, ISBN 90 5194 145 5).

'De hier besproken boeken verschijnen echt om vijf voor twaalf', schreef ik in 1986 in dit tijdschrift (jaargang C1, 262) in een bespreking van de delen 1-4 van Dorlejns geschiedenis van de Zuiderzeevervisserij in de jaren tussen 1890 en 1945. Onlangs rondfietsend in de buurt van Bunschoten-Spakenburg kon ik mijn tekst van toen alleen maar onderschrijven. Het eens zo karakteristieke tweelingdorp, dat leefde van de opbrengsten van het agrarisch bedrijf en van de visserij, is nu omringd door uitgestrekte woonwijken en arealen vol lichte industrie van het atypische soort, die overal in Nederland de kenmerkende en herkenbare silhouetten van plattelandsgemeenten hebben overschaduwd. Ook dus langs de kust van de vroegere Zuiderzee.

Hoe anders het er daar uitzag en hoe anders het er daar aan toe ging, luttele tientallen jaren geleden, maakt Dorleijn duidelijk in zijn nu tot vijf delen uitgegroeide magnum opus *Van gaand en staand want*. In dat vijfde deel presenteert hij een rijkgeschakeerd beeld van het dagelijks leven, maar vooral van het visserijbedrijf in twee plaatsen langs de oostwal van de Zuiderzee gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw: Vollenhoven in de kop van Overijssel en De Lemmer in zuidwest-Friesland. Twee sociaal-cultureel nogal van elkaar verschillende plaatsen, waartussen - hoe dicht zij, zeker over water, toen ook bij elkaar lagen - nauwelijks connecties bestonden.

Vollenhoven. Zijn bewoners traditioneel van karakter, met een christelijke en een katholieke bevolkingsgroep, tolerant ten opzichte van elkaar ('Godsdienst, daar hadden we 't nooit over', zegt een van Dorlejns informanten met grote stelligheid); rond het midden van de negentiende eeuw een bestaan vindend in het agrarisch bedrijf, de kleinschalige, uit Twente overgewaaide textielnijverheid, en in de visserij, bescheiden van opzet en vanwege de ondiepe kustwateren ter plaatse beoefend met kleine schepen. In de tweede helft van de negentiende eeuw, mede als gevolg van de komst van een flinke groep vissers die hun langzaam afkalvende woonplaats